

Razvoj klesanja v les v Evropi in Sloveniji

avtor **Marijan VODNIK**

Kako sem povsem naključno dobil odgovore o razvoju klesanja v les v Evropi in Sloveniji?

Vprašanja o razvoju klesanja v les so se mi v zadnjem času vedno bolj kopičila. Vzrok so bila razna sporočila, ki so ustno ali pisno vnašala v mojo podzavest včasih nezdržljiva dejstva. Povsem naključno mi je ob pregledovanju očetove tiskarske dediščine, bolj dediščine Tiskarne Slatnar z o.z. (Vodnik in Knez) v Kamniku, prišla v roke Spominska knjiga 1888-1938, ki jo je ob 50-letnici izdala Državna tehniška šola Ljubljana leta 1938. Omeniti želim le osnovne podatke, ki so izključno vezani na zgodovino razvoja klesanja v les. Iz potrebe po izražanju človeka v lesu so z razvojem obrtnega šolstva v Franciji sredi 17. stoletja, leta 1648, na pobudo kardinala Mazarina ustanovili šolo lepih umetnosti, ki je čez nekaj let postala brezplačna risarska šola za delavce in se kasneje preimenovala v šolo dekorativnih umetnosti. V mestu Liancourt je vojvoda la Rochefoucauld - Liancourt ustanovil narodno šolo za umetnost in obrt. To šolo sem omenil, ker so bili v dobi francoske okupacije sprejeti tudi mladeniči iz naših krajev. Poleg drugih poklicev so se tu učili tudi

za vrezovalce in pozlatarje. Vse druge kulturne države, Anglija, Belgija, Holandija, Švica, Italija, Nemčija in Avstrija so se za obrtne panoge šolstva začele zanimati mnogo kasneje. Kot mejnik v obrtnem šolstvu srednje Evrope lahko označimo prvo svetovno razstavo v Londonu leta 1851. Tu so Francozi pridobili prvenstvo na umetno-obrtnem področju. Ta dogodek in življenjske razvojne potrebe pa so tudi druge srednje- in zahodnoevropske države privedle do zahteve po šolah, ki bi po najkrajši poti realno izobrazile učence. V 18. stoletju so se najprej razvile zasebne šole. Potem so se pojavile zahteve po javnih šolah, ki so potrebne v praktičnem življenju, z osredotočenjem na manj predmetov in poudarkom na materinščini.

Kot prvi tip obrtne in industrijske šole je tako 1709. leta v Nemčiji nastala

javna "realka" v Kasslu, 1745. v Braunschweigu in leta 1747 v Berlinu. Ljubljanski zavod in vse prejšnje obrtno šolstvo v Ljubljani se je začelo, razen v dobi francoske okupacije, razvijati tako kot srednje šolstvo v Evropi in zlasti v Avstriji. To je veljalo do leta 1918 tudi za vse obrtne šole na področju poznejše Jugoslavije. V Avstriji so tako nastale šole: šola za napredovanje obrti na Dunaju 1692. leta, slikar Peter Strudelje

je ustanovil risarsko šolo za umetnostne namene in za stavbeništvo, ki je delovala do 1714. leta, učilišča za umetnike in obrtnike, slikarska in kiparska akademija ter risarska in bakrorezniška akademija na Dunaju 1705. leta, leta 1768 združeni v akademijo upodablajočih umetnosti, Zollerjeva šola s poukom risanja, ki je pri-pravljala učence za rokodelstvo leta 1747, realna in trgovska akademija kot osnova za kasnejšo obrtno in tehnično šolo 1770. leta na

Dunaju in normalke kot splošne učne šole za obrt.

V času Jožefa II. je bilo poudarjeno, da nastale šole niso šole za izobrazbo akademskih umetnikov, temveč za izdelovanje pravih načrtov in risb geometrijskih likov, rezljaških in rezbarskih del. Za tem se pojavijo realne meščanske šole, kot nižja strokovna učilišča za obrtni in trgovski naraščaj. Sredi 19. stoletja zaživi zahteva po obrtnih učiliščih in iz njih po letu 1872 nastanejo srednje obrtne šole, ki naj jim nujno sledila obrtna praksa pri mojstru. Na obrtnih učiliščih se kot zelo poredko v vsej zgodovini povezuje v skupno enoto rezbarsvo in strugarstvo.

Če zapustimo izkušnje sosedne Avstrije, ugotovimo, da sta bili v Ljubljani ustanovljeni prvi dve strokovni šoli, od

katerih je bila ena za lesno industrijo. S tem je povezano ime Ivana Šubica, tudi direktorja ljubljanske obrtne šole. 1892. leta je bila na njegovo pobudo ustanovljena risarska šola za moške (mojstre in pomočnike). V šolskem letu 1893/1894 se je šola imenovala strokovna šola za obdelavo lesa. Leta 1894 so odprli nov oddelek za figuralno plastiko s posebnim ozirom na cerkvene potrebe. Zavod z imenom "umetno obrtna strokovna šola" je nastal leta 1901; v njenem okviru je bila dnevna šola za obdelavo lesa z oddelkom za rezbarstvo in kiparstvo. V šolskem letu 1909/10 je bil v sklopu razvojne poti zavoda odprt oddelek za lesno in kamneno kiparstvo kot nadomestek za dosedanji strokovni oddelek za kiparstvo. 1890. leta so oživele priprave za državno obrtno šolo. V času ljubljanskega župana Ivana Hribarja, rojenega leta 1951 v Trzinu, se je umetno - obrtna strokovna šola preoblikovala v državno obrtno šolo (leta 1911). V tej šoli je bila pod oddelkom številke IV tudi strokovna šola za lesno in kamneno kiparstvo, ki se je lepo razvijala do svetovne vojne. Šele leta 1916 se je lahko začel pouk na javni risarski šoli in na ženski obrtni šoli. Jeseni 1917 se je začel pouk na kiparskem oddelku istega leta ustanovljene invalidske šole. Z ustanovitvijo višjih oddelkov stavbne strokovne šole in obrtne šole mehansko-tehnične smeri se je zavod razširil v največje obrtno učilišče. 1929. leta na Šubičev predlog preimenovana tehnična srednja šola je imela tudi kiparsko in rezbarsko šolo. V šolskem letu 1935/36 je nastal oddelek državne moške obrtne šole. Zavod z imenom Državna tehniška srednja šola v Ljubljani tako leta 1938 zajema tudi državno moško obrtno šolo s kiparskim in rezbarskim oddelkom, keramiškim oddelkom in graverskim oddelkom. Moška obrtna šola je imela tri letnike z zaključnim izpitom in je predstavljala

nepopolno srednjo šolo s pomočniškim izpitom, ki je omogočal le eno leto pomočniške dobe. Pod imenom "moška obrtna šola" je bil skrit umetnostno obrtni oddelek. Šola je bila tako osnova za umetnostno obrtno ali umetnostno izobrazbo višje stopnje v večjih kulturnih središčih, kjer so se gojenci te šole dobro znašli.

Tako je iz v letu 1938 nastale spominske knjige, iz katere sem navajal le dejstva, dobro razvidna razvojna pot naše tovrstne šole. Iz navedenih dejstev v knjigi sem dobil tudi odgovore na porajajoča se vprašanja, posebno o razvoju klesanja v les. Ker pa navedena dejstva ne morejo bralcu postreči z vsemi pojasnili, bom citiral samo krajše odlomke.

Terminologija obrti po členu 23. Zakona o obrti pod številko 33 določa eno izmed obrti - "kiparji (rezbarji) v kamnu, lesu, sadri (gipsu) itd."

Najstarejši oddelek na moški šoli je bil kiparski, s polnim naslovom: "oddelek za lesno in kamneno kiparstvo". Iz dela knjige, ki opisuje umetnostno izobrazbo, se mi je zdelo zelo zanimivo naslednje: "Namen vseh umetnostno obrtnih oddelkov je vzgajati obrtniški naraščaj v kiparski, rezbarski, keramiški, graverski stroki in stroki umetnostnega vezenja. Zato je prišlo že v navado, da se vpisuje v te oddelke tudi ona mladina obeh spolov, ki čuti v sebi ljubezen in sposobnost za umetnostno - obrtno in umetniško stroko ter gleda na te oddelke kot na pripravljano šolo za umetnostno obrtno ali umetnostno izobrazbo višje stopnje v večjih kulturnih središčih."

Nov citat: "V teh lepih prostorih se zbirajo že preko četrto stoletja več ali manj nadarjeni mladeniči iz vseh krajev Slovenije, da se posvetijo rezbarskemu in kiparskemu poklicu, ki je v deželi cerkva vedno potreben in aktualen. Kiparska šola vzgaja leto za letom

dobro obrtnike, ki so izučeni v splošnem cerkvenem in izven cerkvenem podobarstvu ter so sposobni izvršiti kipe iz lesa, kamna, umetnega kamna (štuka), jih zlatiti, polikromirati itd. A le del, morda slaba polovica učencev tega oddelka, se zares posveti svojemu obrtniškem poklicu, med njimi predvsem sinovi podobarskih obrtnikov, ki jih čaka doma že uvedena delavnica in odmerjen delokrog. Med ostalimi učenci jih je leto za letom nekaj, ki so dovolj talentirani in obnem podjetni, da se posvetijo kiparski umetnosti ter tvegajo po dovrstitvi tretjega letnika prestop na umetnostno akademijo. Čeprav s pomanjkljivo osnovno izobrazbo se taki mladeniči prav hitro vžive v razmere umetnostnih akademikov v velikih mestih, kjer si po večini pridobe poleg strokovnega znanja tudi splošno izobrazbo ter tako uspešno tekmujejo v poznejšem življenju s svojimi poklicnimi tovariši."

V spominski knjigi so navedena tudi vsa imena slušateljev v letih od vključno 1912 do 1938, iz katerih lahko vidimo, na kako širokem področju obrtne in višje umetnosti so delovali. Menim, da iz tega pogleda v naša zgodovinska dejstva dobimo odgovore na vrsto vprašanj, ki se nam vsiljujejo danes, ker ne poznamo preteklosti in zato lahko včasih celo pomislimo, da bi tradicija klesanja v les na Slovenskem lahko zamrla. Na kraju bralcem ne bi želel vsiljevati odgovorov, s katerimi sem bil sam zadovoljen, želim pa vsem, da bi bili z odgovori zadovoljni in da bi klesanje v les tudi pri nas tako kot pri naših sosedih uradno dobilo svojo težo. □